

## ДОСЛІДЖЕННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ІНОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

*Стаття присвячена дослідженню толерантності внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах інокультурного простору. Процеси міграції, спричинені різними факторами, ставлять ВПО перед новими соціокультурними викликами, які вимагають високого рівня толерантності як з боку переселенців, так і місцевого населення. У статті розглядаються методи психодіагностики для оцінки рівня адаптації та готовності до міжкультурної комунікації. Окреслено основні чинники, що впливають на процес адаптації та толерантність, включно з особистісними рисами, культурним шоком, стереотипами та наявністю соціальної підтримки. Результати досліджень можуть бути використані для розробки програм соціальної підтримки та інтеграції ВПО.*

*Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, толерантність, інокультурний простір, культурний шок, психодіагностика.*

The article is devoted to the study of the tolerance of internally displaced persons (IDPs) in the conditions of a foreign cultural space. Migration processes caused by various factors present IDPs with new socio-cultural challenges that require a high level of tolerance on the part of both the migrants and the local population. The article examines psychodiagnostic methods for assessing the level of adaptation and readiness for intercultural communication. The main factors affecting the process of adaptation and tolerance are outlined, including personality traits, culture shock, stereotypes, and the presence of social support. Research results can be used to develop social support and integration programs for IDPs.

*Key words: internally displaced persons, tolerance, foreign cultural space, culture shock, psychodiagnostics.*

Сучасний світ стикається з безліччю викликів, серед яких одне з провідних місць займають процеси міграції, спричинені збройними конфліктами, економічними кризами та природними катаклізмами. Особливо це стосується внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які змушені залишити свої домівки, але залишаються в межах своєї країни. Перебуваючи в нових культурних умовах, вони стикаються з новими соціальними і культурними реаліями, які можуть суттєво відрізнятися від їхнього звичного середовища; з різними аспектами адаптації, серед яких значну роль відіграє рівень толерантності як з боку місцевого населення, так і з боку самих переселенців.

Досліджуючи питання щодо толерантності як чинника успішної адаптації внутрішньо переміщених осіб, вчені підкреслюють, що толерантність охоплює не тільки терпимість до інших культур, але й

здатність до діалогу, відкритості та готовності до взаємодії з людьми, які мають інші погляди, переконання та спосіб життя. Толерантне ставлення з боку місцевого населення і з боку самих переселенців сприяє зниженню соціальної напруги, усуває бар'єри для взаємодії та допомагає формувати довіру між різними групами. Толерантність сприяє взаєморозумінню, допомагає ВПО адаптуватися до нових соціальних норм, звичаїв і культурних відмінностей, що, в свою чергу, знижує ризик конфліктів і сприяє стабільному співіснуванню у новому соціумі

Я.І. Юрків, Д.В. Луканов окреслили складнощі, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, та способи їхньої успішної інтеграції в нові соціальні умови [5].

Дослідники О.В. Безкоровайна, І.Б. Грішпун підкреслюють важливість толерантності як ключового фактора, що забезпечує успішну міжкультурну комунікацію, знижує соціальні конфлікти та сприяє гармонійному співіснуванню в інокультурному середовищі [1, 2].

Л.С. Тарасюк дотримується думки, що толерантність допомагає людині взаємодіяти із зовнішнім середовищем під час кризових ситуацій, сприяючи адаптації та підтримці рівноваги. [4].

Толерантність — це здатність індивідуума чи групи сприймати та приймати інші культурні, соціальні або релігійні відмінності, демонструючи при цьому повагу до прав і свобод інших. Водночас, цей процес є двостороннім, оскільки адаптація переселенців до нових умов потребує не лише відкритості з їхнього боку, а й толерантного ставлення з боку місцевого населення. В умовах інокультурного простору толерантність має вирішальне значення для зниження соціальної напруги та успішного співіснування людей з різними світоглядами. Психодіагностика в такому контексті дозволяє виявити рівень готовності до культурного діалогу, адаптації та прийняття різних форм поведінки і цінностей. Важливим є також аналіз психологічних бар'єрів, що можуть заважати цьому процесу, таких як упередження, стереотипи або культурні шоки.

Внутрішньо переміщені особи, які потрапляють до нових культурних умов, стикаються з різними формами адаптації. Цей процес може бути складним, оскільки вони опиняються в незнайомому культурному середовищі, де діють інші норми, звичаї та соціальні правила. Для того, щоб відбулося успішне прийняття ВПО місцевим населенням і для їх інтеграції в нове соціальне середовище, необхідна взаємна толерантність. Це передбачає, що як ВПО, так і місцеві жителі мають проявляти відкритість, готовність до співпраці та розуміння культурних відмінностей.

Важливим аспектом дослідження є розуміння рівня толерантності серед самих ВПО. Вони мають не лише адаптуватися до нових умов, а й подолати власні стереотипи, упередження і страхи щодо місцевого населення. Тому дослідження толерантності ВПО в інокультурному просторі передбачає

комплексний підхід, який враховує соціальні, культурні та психологічні фактори.

Дослідження толерантності ВПО потребує використання різних методів, які дозволяють не лише кількісно, але й якісно оцінити рівень адаптації до нового культурного простору.

Анкети є ефективним способом збору інформації про ставлення ВПО до нових соціальних і культурних умов. Вони можуть включати питання про сприйняття культурних відмінностей, рівень готовності до інтеграції, а також суб'єктивні уявлення про ставлення місцевого населення. Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» дає можливість швидкої діагностики рівня толерантності особистості та отримання результатів за короткий час, що є його важливою перевагою в порівнянні з довгими психодіагностичними тестами. Опитувальник часто використовується для роботи з внутрішньо переміщеними особами, щоб краще зрозуміти їхнє сприйняття культурного різноманіття. Такі методики допомагають дослідити приховані конфлікти, страхи та очікування переселенців щодо інокультурного простору.

Отже, метою нашого дослідження є вивчення толерантності ВПО.

У дослідженні використано методику експрес – опитувальник «Індекс толерантності».

До вибірки дослідження було долучено 40 осіб ВПО, які мешкають у місті Чортків Тернопільської області, віком від 35 до 60 років, жіночої статі.

Анкетування дало можливість встановити, що 65% респондентів відчують напругу у спілкуванні з представниками приймаючого населення. Серед причин виникнення непорозумінь були названі культурні відмінності, спілкування російською мовою.

Автори методики «Індекс толерантності» розглядають етнічну толерантність як ставлення людини до інших етнічних груп і підходи до міжкультурної взаємодії; соціальну толерантність – як прояви толерантності або інтолерантності щодо різних соціальних груп (меншин, злочинців, психічно хворих) та особисті установки стосовно соціальних процесів; толерантність як рису особистості – через індивідуальні риси, переконання й установки, які суттєво впливають на світосприйняття людини.

Отже, в дослідженні різних проявів толерантності виявлено, що показники за шкалами «етнічна толерантність», «соціальна толерантність» потрапили в зону середнього рівня, «толерантність як риса особистості» – високого рівня. Показники «індексу толерантності» досягли середнього рівня (61 – 99 балів). Це свідчить, що для осіб ВПО характерне поєднання як толерантних, так і інтолерантних рис. В одних соціальних ситуаціях вони ведуть себе толерантно, в інших можуть проявляти інтолерантність.

Рівень толерантності ВПО може залежати від їхніх індивідуальних психологічних рис, таких як відкритість до нового досвіду, рівень емпатії та гнучкість мислення. Люди, які є більш відкритими та гнучкими, зазвичай

легше адаптуються до нових культурних умов і краще сприймають відмінності. ВПО можуть стикатися з культурним шоком, який виникає через різницю в культурних традиціях, нормах поведінки та соціальних очікуваннях. Це може викликати почуття тривоги, дезорієнтації та навіть відторгнення нового середовища. ВПО можуть мати певні стереотипи або упередження щодо приймаючого суспільства, що ускладнює їхню адаптацію. Також місцеве населення може мати упереджене ставлення до ВПО, що створює додаткові бар'єри на шляху до інтеграції. Наявність соціальної підтримки з боку місцевого населення, державних установ та громадських організацій є важливим чинником успішної адаптації. Підтримка допомагає подолати бар'єри та сприяє розвитку толерантності з обох сторін.

**Висновок.** Дослідження толерантності внутрішньо переміщених осіб в умовах інокультурного простору є важливим для розуміння процесів адаптації та інтеграції в нові соціальні умови. Психодіагностика – інструмент для розуміння та сприяння їхньої інтеграції в інокультурне середовище. Толерантність є ключовим фактором, який сприяє зниженню соціальної напруги та конфліктів між переселенцями і місцевим населенням. Застосування різних психодіагностичних методик дозволяє виявити як рівень толерантності ВПО, так і бар'єри, що можуть заважати їхній інтеграції. Результати таких досліджень можуть бути використані для розробки програм соціальної підтримки, спрямованих на полегшення адаптаційних процесів та розвиток міжкультурного діалогу.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Безкоровайна О. В. З педагогікою толерантності в третє тисячоліття. Педагогіка толерантності. 2003. № 3, 25 с.
2. Гріншпун І. Б. Поняття та змістовні характеристики толерантності. Толерантна свідомість та формування толерантних відносин, 2003. 34 – 35 с.
3. Методичні матеріали до практичних занять: кафедра соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ / розробник А.В.Мороз. Х. : 2022. 8 – 10 с.
- 4.Тарасюк Л. С. Проблема культури толерантності в сучасному суспільстві. Гуманістичний часопис 2013. № 1. 40 – 41 с.
5. Юрків, Я. І., Луканов, Д. В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць; серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2021. Вип. 1, 48 с.

**Науковий керівник докторка психологічних наук, професорка Коллі-Шамне А.В.**